

Kortárs népművészet – élő, éltető, élhető hagyomány

Kéz | Mű | Remek – Népművészeti Nemzeti Szalon a Műcsarnokban

► A Magyar Művészeti Akadémia (MMA) által 2014-ben újraindított! *Nemzeti Szalonok* első ciklusát záró *Kéz / Mű / Remek* kiállítás április 21-én nyílt meg a Műcsarnokban. Bár e kiállítóhely 1953 és 1966 között néhány alkalommal már otthont adott nagyszabású kortárs népművészeti tárlatoknak, e kiállítás több

Kéz – Mű – Remek. Népművészet. Nemzeti Szalon 2018 (részlet). Az 1970-es évek ifjúsági népművészeti mozgalmai „A népművészet újjászületése” teremben (felelősök: Beszprémy Katalin, Fülemlé Ágnes, G. Szabó Zoltán) / Hand, Craft, Art. Folk Art – National Salon 2018 (exhibition view). Youth folk art movements at the 1970s featured in the room 'Folk Art Revival' (supervisors: Katalin Beszprémy, Ágnes Fülemlé, Zoltán G. Szabó) Műcsarnok, Budapest, 2018

Fotó: Szabó András

Fotó: Szabó András

Az erdélyi népművészet, középen Kiss Mátyás kalotaszegi oromdíszje a „Híres néprajzi tájak továbbélő hagyománya” teremben (felelősök: Fülemile Ágnes, Tötszegi Tekla, Zeleiné Pap Bernadett) / Transylvanian folk art with a gable ornament from the Kalotaszeg ethnographic region (now Jara Călatei, Romania) by Mátyás Kiss in the centre, on display in the room 'Living Traditions of Famous Ethnographical Landscapes' (supervisors: Ágnes Fülemile, Tekla Tötszegi, Bernadett Zelei Pap)

Múcsarnok, Budapest, 2018

szempontból is úttörő jelentőségű, mind a saját műfajában, mind a szalonok történetében. Először is azért, mert annak a mára intézményessé terebélyesedett táncház- és népművészeti mozgalomnak a tárgyi-szellemi gyümölcseit tárja a nagyközönség elé,

amely az 1970-es évek elején az úgynevezett 'nomád nemzedék' – az elődök felé fordulásában is progresszív szellemiségű – kezdeményezéseiből nőtt ki, új korszakot indítva a hagyományokhoz való viszonyulásban. Ekkor volt az a fordulópon, amikortól a nép-

Fotó: Juhász Katalin

Beszprémy Józsefné
vend gyapjúhímzések
falvédőjének részlete
az „Újraálmodott múlt
– tárgyrekonstrukciók”
teremben (felelősök:
**Fülemile Ágnes, Illés
Károlyné**) / Detail of
a Wendish wall hanging
with wool embroidery
by Mrs. József
Beszprémy in the room
'Inspired by the Past –
Object Reconstructions'
(supervisors:
**Ágnes Fülemile,
Mrs. Károly Illés**)
Műcsarnok,
Budapest, 2018

művészetre (beleértve a folklórműfajokat is) már nem valami megmerevedett és fetisizált reliktumként tekintettek, hanem kreatívan és természetes módon építették be a kortárs kultúrába, s ez volt az a szellemi-kulturális bölcső, amelyből kinőtt a mai, világviszonylatban is kiemelkedő (az UNESCO által hivatalosan is jegyzett²) minőség, módszertan és intézményrendszer. Másrészt azért is különleges, mert ezúttal a szalon megrendezésére meghívásos pályázatot írtak ki, aminek eredményeképpen a zsűri végül nem egyet-

len kurátort, hanem több pályázót (akik egyébként is jó szakmai kapcsolatban állnak egymással) együttesen bízott meg a feladattal.³

Szerencsés döntés volt ez, nem csupán azért, mert a maguk területén kiemelkedő kompetenciákkal rendelkező csapattagok tudásukat összeadva, közösséggé csiszolódva működtek együtt, hanem azért is, mert a népművészet is természetéből adódóan kollektív jellegű. Az említett nomád nemzedék ugyancsak közösséget kovácsolt, miközben a gyökereit keresve egy-

úttal az elődök nagy közösségéhez is kapcsolódott. Épp ez adta és adja ma is az erejét. Ez az erő, a gyökerekbe kapaszkodás biztonsága mellett a szárnyaló kreativitás öröme, a közösségi lét komfortos érzése, a természetközelség harmóniája, a szép tárgyak esztétikumának élvezete a látogatót a kiállítás minden szegletében magával ragadja. (A *Magyar Iparművészet* áprilisi számában a főkurátor, Beszprémy Katalin, a Hagyományok Háza Népművészeti Módszertani Műhelyének vezetője már ismertette a tárlatot, ezért értékelésemben ettől eltekintek.)

Beszprémy Katalin főkurátor (aki nemcsak legendás országos kiállítások főrendezője,⁴ de például a *Népi Kézműves Stratégia* elkészítésében és a minősítési rendszer megújításában is múlhatatlan érdemeket szerzett) a Népművészeti Egyesületek Szövetsége

Farkas Gábor gömői edényei: katlan és ragusedény, füstkamra füstölővel, borforraló a „Mindennapi tárgykultúra – az otthon világa” teremben (felelősök: Beszprémy Katalin, Trom Kata) / Dishes of the Gömör ethnographic region by Gábor Farkas (cauldron, ragout dish, smoke chamber with smoker, wine boiler) in the room 'Everyday Material Culture – Life inside the Home' (supervisors: Katalin Beszprémy, Kata Trom)

Múcsarnok, Budapest, 2018

Fotó: Szabó András

(NESZ) elnökének, Pál Miklósnénak és az MMA Népművészeti Tagozata elnökének, Kékedi Lászlónak a javaslatára Fülemile Ágnessel, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont (MTA BTK) Néprajztudományi Intézetének nemzetközi hírű néprajzos-művészettörténész kutatójával mint *szakmai és művészeti koncepcióért felelős kurátorral* végig együtt irányította a tervezést és a munkálatokat. Fülemile Ágnes az utóbbi években három kiemelkedő népművészeti program rendezésével is bizonyította, hogy a tudományos-elméleti háttér milyen új minőséget eredményez, mennyivel sokrétűbb ismereteket és mondanivalót közvetít, akár kiállításról, akár egy komplex és reprezentatív népművészeti programról legyen szó.⁵

A teljes munkafolyamatban – a koncepció kialakításától a tárgyválogatáson keresztül a kiállításrendezésig – társkurátorként oroszlánrészt vállalt G. Szabó Zoltán néprajzos muzeológus, népzeneész (a Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeumának vezetője, többek között a 2004-es, Néprajzi Múzeumban rendezett, nemzetközi elismerést aratott dudakiállítás főkurátora), valamint a hangszereket bemutató terem rendezésével és a kiállításhoz kapcsolódó programok szervezésével Szerényi Béla népzeneész, hangszerkészítő mester, az Óbudai Népzenei Iskola igazgatója. A kiállításépítést segítő teremfelelősök között további elismert néprajzkutató és kézműves szaktekintélyek szerepeltek, mint például Tötszegi Tekla, a kolozsvári Erdélyi Néprajzi Múzeum kurátora, Cseh Fruzsina kézműipartörténet-kutató (MTA BTK Néprajztudományi Intézet), Eplényi Anna tájépítész, vagy a teljesség igénye nélkül: a Vidák család, Illés Károlyné, Vetró Mihály, Bárány Mara, Galánfiné Schmidt Teréz, Ament Éva, Szakács Márton és mások (teljes névsoruk a katalógusban).

A tárlat volumenéhez mérten rendelkezésre álló szokatlanul rövid idő miatt az egész Kárpát-medence népművész alkotóinak összefogását és a mintegy négyezer népi iparművest tömörítő NESZ elnöke, Pál Miklósné társkurátor közismerten kiváló szervező-irányító tehetségét dicséri, hogy a nyolc helyszíni „zsűrizés” keretében az elmúlt öt év legkiválóbb alkotásaiból sikerült kiválogatni a kiállításra kerülő tár-

A Zala Megyei Népművészeti Egyesület fafaragó táborának résztvevői által készített sírjel-rekonstrukciók a „Közterek, jelképek, emlékkiállítás” teremben (felelősök: Jakab Csaba, G. Szabó Zoltán) / Grave-post reconstructions by participants of the wood-carving camp of the Folk Art Association of Zala County in the room 'Public Spaces, Symbols, Commemoration' (supervisors: Csaba Jakab, Zoltán G. Szabó) Műcsarnok, Budapest, 2018

gyakat. A tárgyválogatás és a tematika kapcsán érdemes megjegyeznünk, hogy Fülemlé Ágnes szintén néprajzkutató férjével, Balogh Balázssal⁶ együtt nemcsak otthonosan mozog a terepen, hanem az „adatközlőkkel” évtizedes mély baráti kapcsolatokat alakított ki, sőt a kutató településeken közösségi projektek sorának ötletgazdája és szervezője is volt. Ezeknek a kapcsolatoknak köszönhetően sikerült például az erdélyi Szék és Kalotaszeg több településének megújuló kézművességét ilyen gazdagon reprezentálni.

Szakítva a megszokott gyakorlattal, a rendezők a kiállított tárgyakat nem egyszerűen alapanyag, technika, funkció, vagy tájegységek, netán történeti szempontok szerint csoportosítva mutatják be, bár természetesen e rendezőelvek is sok ponton megjelennek. A tizenkét teremben a 21. századi ember életvilágának azokkal a szféráival találkozhat a látogató, melyekbe a hagyományos paraszti gazdálkodási ismeretek, mesterségbeli tudás és esztétikum szervesen beépíthető.

A hely adottságaihoz is alkalmazkodó koncepció a szokásos lineáris kiállítási útvonaltól eltérően természetesen különböző tematikák és megközelítések mentén tulajdonképpen tizenkét – akár önállóan is értelmezhető – kiállítást eredményezett, amelyek mindegyike szervesen kapcsolódik a szomszédos terem anyagához is. Akármerre indulunk el tehát a kiindulópontként szolgáló – a hetvenes évek nomád nemzedékét és a táncházmozgalmat felidéző első teremből, mindig úgy érezzük, hogy a következő terem folytatása az előzőnek. Ez az elrendezés ugyan nem könnyíti meg a hagyományos, egyféleképpen bejárható kiállításokhoz szokott látogató dolgát, de nagyon is passzol mind a hagyományos paraszti kultúra, mind a jelenkori magyar kézművesmozgalmak gazdag műfaji, technikai és alkotói sokrétűségéhez.

A hagyománytól való elrugaszkodás foka fontos mérce a minősítési rendszerben és a jelenkori használhatóság szempontjából is. A kiállítás ennek mind-

három szintjét megjeleníti: pontos tárgyrekonstrukciókat, egy-egy motívum, forma, technika újszerű alkalmazását, s a hagyomány inspirálta modern tárgyakat is láthatunk. Különösen jól nyomon követhető ez a háromféle alkotói attitűd az apszisban három félkörívben, eredeti viseletfotók elé kiállított öltözetek sorozatán. Ez a kiállításrész is bőven ad gondolkodnivalót, hiszen az öltözködés stílusa az identitás egyik legérzékenyebb kifejezője.

Ilyen mennyiségű tárgynál fennállt a veszély, hogy a bőség nyomásának engedve túlszűfölgják a tereket, de az átgondolt koncepció és az esztétikai érzék segített az egészséges egyensúly megtartásában. Komoly szerepe van ebben a látványtervnek és az installációnak is, mely kreatív együttgondolkodás eredményeként Jakab Csaba tervei alapján valósult meg – példaszzerűen. A tereket impozánsan és változatosan osztó/

határoló szellős létramotívum már a bejáratnál megjelenik, s minden teremben a tematikához igazodó karakteres formát ölt – hol egy kör alakú táncter, vagy pajta, hol egy vásár, vagy egy kellemes szabadtéri lugas érzetét keltve, vagy épp otthonok belső tereit megidézve. E határozott keretet adó installációs szerkezetek fehér színükkel mégsem hivalkodóak, kiváló (hát)teret képeznek a „főszereplő” tárgyak mögött. (Kár, hogy ugyanezek az installációelemek a főhomlokzat oszlopaihoz erősítve az alig észrevehető fotóval és kiállításcímmel már inkább tűnnek egy felújítás állványzatának, mint a potenciális látogatókat bevonó, hatásos látványelemnek.)

Bár az egyes alkotások az adott terem koncepciójának megfelelően elhelyezve „magukért beszélnek”, az is nagyon fontos, hogy az összkép mennyire esztétikus és letisztult. A *Kéz / Mű / Remek* kiállításon ez

**Kipróbálható
hangszerek Szerényi
Béla interaktív
asztalainál a „Megújuló
hangszerek” teremben
(felelősök: G. Szabó
Zoltán, Szerényi Béla) /
Instruments to test at
Béla Szerényi's
interactive tables in the
room 'Revived
Instruments' (super-
visors: Zoltán G. Szabó,
Béla Szerényi)
Műcsarnok,
Budapest, 2018**

Fotó: Cseh Fruzsina

A „Nagyapám háza” projekt (projektgazda: Krizsán András) önkénteseinek kalákamunkájával épült kemence és falazatok a „Táj, környezet, ember” teremben (felelősök: Jakab Csaba, Fekete Bertalan, Eplényi Anna) / Furnace and masonry made by volunteers of the project 'The House of My Grandfather' led by András Krizsán, in the room 'Landscape, Environment, People' (supervisors: Csaba Jakab, Bertalan Fekete, Anna Eplényi)

Műcsarnok, Budapest, 2018

a követelmény is maximálisan teljesül. Talán csak a *Mindennapi tárgykultúra – az otthon világa* című teremben érezni némi bizonytalanságot a tárgyak elrendezésében, pedig az egyik legtöbb lehetőséget rejtő témát dolgozza fel, s az installációja is kiváló háttérrel képez parasztházat felidéző zegzugos szerkezetével.

Egyébként a tárlat minden terme újabb és újabb látvánnyal, ötlettel, számos interaktív elemmel is várja a (nemcsak felnőtt) látogatókat, amelyek felsorolása messze meghaladná írásom kereteit. Ezek közül a közösségi jelleget hangsúlyozandó még egy kiállítási egységet említenék. A *Táj, környezet, ember* elnevezésű terem a szó szoros értelmében vett kalákamunká-

val készült: az itt felállított kemencét és hagyományos falazatokat a Fekete Bertalan – Eplényi Anna tájépítészek és a Krizsán András építész nevével fémjelzett *Nagyapám háza* mozgalom önkéntesei építették a helyszínen. A helyi mesterekkel és közösségekkel együtt végzett eredményes táj- és településformáló tevékenységek további példái az Ars Topia Alapítvány székelyföldi „ferdőépítő kalákái”, valamint a Balogh-Fülemile házaspár és barátaik által szervezett kalotaszegi nyárszó-sárvásári, népművészeti gyerektáborokkal is egybekötött játszótérépítő kalákák.

A *Kéz / Mű / Remek* kiállítás nemcsak páratlan szemléje a kortárs népművészetnek, hanem azt is közért-

→ **Madarász Melinda (Meyke) torockói kollekciónak két darabja, a háttérben printen a torockói viselet az „Öltözködés, stílus, identitás” teremben (felelősök: Fülemile Ágnes, Illés Vanda, Vidák Anna) / Two pieces of the Torockó collection by Melinda Madarász (Meyke). In the background the traditional folk costume of the village Torockó (now Rimetea, Romania) on a print in the room 'Dress, Style and Identity' (supervisors: Ágnes Fülemile, Vanda Illés, Anna Vidák) Múcsarnok, Budapest, 2018**

hetően mutatja meg, miért jó a gyökerekbe kapaszkodva közösségben, és az alkotás örömét átélve létezni. Biztosra veszem, hogy az idei szalon magyar látogatói nemzeti identitásukban megerősödve lépnek ki a Múcsarnok ajtaján, míg a külföldiek a budapesti turistacélpontok „népművészeti” bővlikínálata után azt is megláthatják, hogy milyen a valódi, minőségi magyar (kortárs) népművészet. Csak egyet sajnálhatunk, hogy ezek után nincs hol megvásárolni az alkotók termékeit. Meg kellene gondolni, hogy a Múcsarnok és a Nemzeti Szalon korábbi hagyományainak megfelelően nem lehetne-e a következő szalonokat árusítással is egybekötni, vagy legalább egy weboldalt vagy applikációt létrehozni (amire volt is példa a képzőművészeti szalon esetében) e célra. A marketing és az értékesítés nemcsak az alkotók létfenntartásának záloga, hanem hosszabb távon mindannyiunk érdeke, hiszen ez az eleven tudás közös nemzeti örökségünk, amelyet nem kötyavetyélhetünk el.

A *Kéz / Mű / Remek* kiállítás újabb bizonyítéka annak, hogy Magyarország népművészeti nagyhatalom. Kíváló apropója lehetne egy nemzetközi tudományos konferencia összehívásának – már csak azért is, mert ahogyan már megállapítást nyert, nem egyszerűen csak szép tárgyak szemléjéről van szó, hanem egy olyan egyedülálló népművészeti mozgalom sokrétű, tudományos igényű elemző bemutatásáról is, amelyre világszerte követendő példaként tekintenek.

JUHÁSZ KATALIN
néprajzkutató, az MTA BTK Néprajztudományi
Intézet tudományos főmunkatársa

(*Kéz / Mű / Remek. Népművészet. Nemzeti Szalon 2018. Múcsarnok, Budapest, 2018. április 21. – augusztus 20.*)

Jegyzetek

1. A *Nemzeti Szalon* 1894-ben a Múcsarnok alternatívájaként egyesületként indult Zichy Jenő vezetésével. 1907-től épületének 1960-as lebontásáig a mai, Erzsébet téri óriáskerék helyén működött.
2. Az ún. táncház módszer 2011-ben került fel az UNESCO Szellemi Kulturális Örökség Megőrzését Szolgáló Legjobb Gyakorlatok listájára.
3. A katalógusban a pályázók és a zsűritagok név szerint szerepelnek.
4. Közülük kiemelkedik az 1975 és 2015 között 16 alkalommal

Fotó: Szabó András

megrendezett *Élő népművészet* című országos pályázat és kiállítás.

5. Fülemile Ágnes a New York-i Magyar Kulturális Központ vezetőjeként 2013-ban társkurátora volt a két hét alatt 1,2 millió látogatót regisztráló washingtoni *Smithsonian Folklife Festival*nak, ahol Magyarország díszvendégként történő bemutatkozását kétszáz közreműködővel szervezte meg – zajos sikerrel. 2015-ben a Várkert Bazár *Örökség és újítás – Kortárs magyar kézműves remek* című kiállításának, 2017-ben *A reformáció történelmi és kulturális öröksége az élő népművészetben* című országos tárlatnak volt főkurátora.
6. Balogh Balázs az MTA BTK főigazgató-helyettese és a Néprajztudományi Intézet igazgatója.